
BOEKBESPREKINGEN

Dr. J. Valkhoff, De staatstheorie van het nieuwe Rusland. P. Noordhoff, Groningen. 1929. 44 pag. Prijs f 1.—.

De brochure van den heer Valkhoff is een model van objectiviteit. In 28 bladzijden wordt de staatstheorie (of beter: de staatsinrichting) van Sovjet-Rusland op zeer heldere en onbevooroordeelde wijze uiteengezet. In het eerste hoofdstuk schetst de schrijver de Marxistische staatstheorie, waarop de Russische Bolsjewiki zich z.i. kunnen beroepen. Het is thans niet mogelijk hierop in te gaan. Dit hoofdstuk is bovendien een uiterst beknopte samenvatting van het derde deel der dissertatie van Dr. Valkhoff, welke hier reeds besproken is¹⁾.

De opzet van het boekje leent zich dus niet tot een kritische bespreking. Toch loont het de moeite den inhoud met een enkel woord te refereeren.

Rusland kan men niet een klassestaat noemen. Het is een partijstaat in den slechtsten zin des woords. De diktatuur van het proletariaat, aldus Valkhoff, op pag. 21, wordt er verstaan als „de heerschappij van de partij als voorhoede van het proletariaat, uitgeoefend in het belang(!) van het proletariaat”. „De kommunistische partij zal als elite van het proletariaat (met de vakverenigingen) de heerschende macht in den staat zijn en de leidende rol vervullen”.

De staat is hier nog een orgaan ter onderdrukking van de eene klasse door de andere. Het groote verschil met b.v. de Westeuropeesche democratieën zou dan zijn, dat deze haar klassekarakter bemaskeren, terwijl Rusland er openlijk voor uitkomt. Dit is onjuist, want één der grondbeginselen der democratie, het algemeen kiesrecht, tempert het klassekarakter van den staat in hooge mate. In Rusland ontbreekt het algemeen kiesrecht echter. Gelijkheid van alle burgers voor de wet bestaat er evenmin. Bij de berechting van misdrijven geldt als verzwarende omstandigheid, dat het misdrijf begaan is door iemand, die op de een of andere wijze, thans of vroeger, tot die klasse behoort, welke vreemden arbeid uitbuit!

Met de rechtspraak zelf is het al even treurig gesteld. De rechters zijn te allen tijde afzetbaar. De „séparation des pouvoirs”, de kostbare winst der Fransche revolutie, is op zij gezet. De rechter is een deel der uitvoerende macht. Ontbreekt een toepasselijke wetsbepaling, dan moet hij zich laten leiden door de algemeene politiek van de arbeiders- en boerenregering. Dat de doodstraf („nagenoeg”(!) alleen voor politieke misdrijven, p. 40) in dezen heilstaat nog bestaat spreekt bijna vanzelf.

Wie uitvoeriger van het wezen van den Sovjetstaat wil kennis nemen mag Valkhoffs werk niet ongelezen laten. Voor hen, die meenen, dat het in Rusland „nog zoo slecht niet is”, kan het leerzame lektuur zijn. De schematische voorstelling van den bouw van het vertegenwoordigend stelsel in Rusland op pag. 35 is zeer nuttig. Jammer slechts, dat de schrijver niet een wat grootere literatuur-opgave gaf.

S. MOK.

¹⁾ Door Dr. J. J. von Schmidt in de Juli-aflevering van dezen jaargang, pag. 336 e.v. Ik moge voorts verwijzen naar mijn artikel „Marxisme, Recht en Staat”, in „De Socialistische Gids”, 1929, pag. 453 e.v.

A. Solymossy, Hongaarsche Sagen, Sprookjes en Legendes, vertaald door V. Hettyey de Makkoshettye. 413 blz. W. J. Thieme en Cie, Zutphen, 1929. Prijs f 4.90, geb. f 6.50.

Aan de bekende serie Mythen en Legendes heeft de firma Thieme wederom een voortreffelijk deel toegevoegd. De bekende Hongaarsche folklorist Prof. Solymossy is bereid gevonden een bundel sprookjes en sagen van zijn volk samen te stellen, die door mevrouw Hettyey op soepele wijze vertaald zijn. Voor het gelukkig steeds in aantal toenemend sprookjeslievend publiek een welkome aanwinst. Maar ook de folklorist begroet deze verzameling met groote ingenomenheid, daar de verzamelaar in de toegevoegde aantekeningen een schat van varianten en verklarend materiaal heeft medegedeeld, die niet anders dan welkom is. Wij achten het een eer voor ons land, dat een zoo degelijke bundel Hongaarsche volksoverleveringen, op zoo royale wijze uitgegeven, kan verschijnen, een publicatie, die men ons over de grenzen stellig benijden zal.

J. DE VRIES.

Nobukiro Matsumoto, Essai sur la Mythologie Japonaise; Austro-Asiatica tome II, Paris 1928, Prijs 100 frs.

In een kort en helder overzicht behandelt de schrijver de Japansche mythen en tracht haar beteekenis en oorsprong vast te stellen. Zijn methode is voorzichtig en objectief: „het is voor alles noodig bij het onderzoek der Japansche mythen elke vooropgestelde theorie op te geven en de feiten te onderwerpen aan een volkomen objectief onderzoek”. Het is niet alleen voor de mythologie van Japan, dat een dergelijke stelregel aanbevelenswaardig zou zijn! Hier is het wellicht noodzakelijker dan elders, daar de bronnen een zeer samengesteld mythologisch beeld geven, waarin zeer ongelijksoortige elementen verbonden zijn. Voor zon-, maan- en jaargetijdenmythologieën is hier dus een uitmuntend jachtrevier; gelukkig staat dr. Matsumoto hier sceptisch tegenover; hij tracht dit mythencomplex te ontwarren, door ze te herleiden tot drie mythengroepen, elk gebonden aan een der drie groote heilighdommen, die van Izumo, Yamato en Kyûshû.

In het eerste wordt vooral de god Susanoo vereerd, dien de schrijver zeer gelukkig en overtuigend, met onweer en regen in verband brengt; het dubbele karakter van zegenbrengende en vernielende godheid wordt hierdoor volkomen verklaard. Deze cultus is evenwel moeten wijken voor den zegevierenden keizerlijken dienst van Yamato, waarin de hoofdgodheid de zon-godin was. Ook de cultus van het eiland Kyûshû verradt duidelijk het werk van priesters, die de onderwerping van dit gebied aan de keizerlijke macht ook in den mythus tot uitdrukking hebben willen brengen.

Zoo besluit de schrijver: „de Japansche mythologie is het resultaat van de verbinding van verschillende locale tradities. Vóór de vorming van het keizerrijk bloeiden waarschijnlijk tallooze stammen op deze eilanden; zij hadden ieder hun goddelijke voorvaders en hun eigen mythen; bij den groei der keizerlijke macht werden zij echter een voor een verdronken. En de cultus van de groote godin Amaterasu overheerschte ten slotte in geheel Japan”.

Bij voorkeur legt de schrijver verband tusschen den cultus van een godheid en het priesterritueel; in zijn voorstelling smelten daardoor godin en priesteres soms geheel samen. Tot steun van deze opvatting wordt aangevoerd, dat in de heilige handeling de priester geheel vereenzelvigd is met de godheid. Het ligt ook geheel in de lijn van de nu in zwang zijnde mythenverklaring. Toch loopt men ook hier gevaar eenzijdig te worden, doordat men uit het oog verliest, dat een mythe in haar verdere ontwikkeling ver boven de cultushandeling kan uitgaan. Dit geldt vooral bij zulke mythologieën als de Japansche, waar een werkzaamheid van dichters en priesters uit het oude materiaal een nieuw geheel kan hebben geschapen.

J. DE VRIES.

Prof. Dr. A. Siegfried, Les Etats-Unis d'aujourd'hui. 350 blz. Colin, Paris, 1927. Prijs fr. 28.

Een boek, dat onder den steeds rijker vloeienden stroom van Americana reeds zeer de aandacht heeft getrokken en dit ook in velerlei opzicht verdient. In 27 hoofdstukken, over drie gedeelten verdeeld, geeft de schrijver ons een beeld van het na-oorlogsche Amerika, een beeld dat vooral is opgebouwd niet in de eerste plaats uit de reeds verschenen literatuur maar uit hetgeen de schrijver op zijn vele reizen, van welke de eerste dagteekent van 1898 en de laatste van 1925, ter plaatse heeft opgemerkt. Dit geeft het boek iets zeer persoonlijks en daardoor aantrekkelijks, een aantrekkelijkheid verhoogd door de groote helderheid van betoog en vlotheid van schrijven, gaven den Franschman in zoo hooge mate eigen. Het is geworden een boek van groote lijnen, getrokken op velerlei gebied.

Het eerste gedeelte handelt over de ethnische en godsdienstige crisis welke de Vereenigde Staten doormaakt. Achtereenvolgens worden o.m. het amerikanisatie vraagstuk, dat van den godsdienst, van de prohibitie, dat der negers besproken en daarna het eugenisme, de immigratie en de Ku Klux Klan. Met een enkel zinnetje wordt een bepaalde situatie raak gekenschetst. Zoo bijv. waar de veranderde houding tegenover de immigranten ter sprake komt, waar de aanvankelijk overwegend Germaansche immigratie, die van het Noordsche ras (waartoe S. blijkbaar gemakshalve, maar niet geheel juist, aanvankelijk ook de Franschen rekent; vgl. p. 6 maar ook p. 23 en p. 117) met veel meer vertrouwen werd aangezien dan de sedert het eind der 19e eeuw toenemende immigratie van Zuid- en Zuidoost-europesche volken, aan welker assimilatie men steeds meer twijfelen gaat. Van waar het vroegere optimisme? C'était alors la mode de croire à l'environnement plutôt qu'à l'hérédité. (p. 10).

Bijzonder belangwekkend is ook het tweede gedeelte, dat het economische leven schetst en belangrijke opmerkingen bevat omtrent nijverheid en handel in tegenstelling vooral ook met de Oude Wereld. In Amerika komt het tot een arbeidsverdeeling aldus samengevat: l'Amérique a le génie industriel dans le sens le plus large du terme; l'étranger conserve celui du cultivateur et celui de l'artisan. Duidelijk wordt naar voren gebracht de onafhankelijke plaats welke in het economische leven de Amerikanen innemen en de overmacht, die zij na den wereldoorlog kunnen doen gelden tegenover het zoo zeer verarmde Europa. Ongeveer de helft van den wereld-goudvoorraad is thans in Noord-Amerika geconcentreerd, gevolg van de rijkdommen van den Amerikaanschen bodem en een wijs beleid maar bovendien van een gelukkigen samenloop van omstandigheden.

Het derde gedeelte behandelt de binnen- en buitenlandsche politiek waarbij uitvoerig de beide groote partijen worden besproken, hun kleurloosheid naar voren gebracht en er op wordt gewezen dat men ze toch vooral niet met Europeesche partijen vergelijken moet. Belangrijke dingen worden er ten slotte omtrent de verhouding tot Engeland en Frankrijk gezegd, waarbij de sympathie voor de Engelschen m.i. echter veel te hoog wordt geschat. Dat antipathieën niet tot uiting komen is veel meer aan den tact der Engelschen te danken dan aan de Amerikanen. (Men denke aan de I'm Alone!) Tot slot wordt het gele gevaar ter sprake gebracht.

Kan men zich op dit inhoudsvolle werk beroepen, is het een betrouwbare gids? Door de vastheid van lijn maakt het een zoo solieden indruk, dat men haast niet meer zou durven twijfelen. En toch... toch prikkelt het meermalen tot verzet. Zoo bijv. het Leitmotiv van de eerste hoofdstukken, dat ook later telkens naar voren komt: Het Angelsaksische en Protestantsche karakter van het eigenlijke Amerikaansche volk, aan welk karakter het den groepsgeest zou ontleenen, welke geest dan ook de Germaansche immigranten zouden hebben overgenomen, waartegenover staat de individualiteit der later gekomen voor een groot deel Roomsche-Katholieke landverhuizers, meer rebelsch van aard. Met name het individualisme der Franschen wordt herhaaldelijk (p. 19, 23, 33, 149) naar voren gebracht. Nu meen ik, dat wij juist gewoon zijn het Protestantisme veel individualisme toe te

schrijven, terwijl de groepsgeest zich van oudsher meer in de R. K. Kerk thuis gevoelt. Om dus het Protestantisme de verstikking van het individualisme toe te schrijven schijnt mij al hoogst zonderling! En dan wat betreft de Franschen: niemand minder dan McDougall (The Group Mind p. 223 e.v.) stelt juist het onafhankelijke van den Engelschman tegenover den kuddegeest der Franschen! Hetgeen in een in Frankrijk zeer sterk gecentraliseerde regeering tot uiting komt. (No scope for initiative and independence in local administration. Each individual is easily carried away by the mass). En wat Amerika betreft, men denke eens aan de kuddedieren aldaar bij uitnemendheid: aan de Fransch-Canadeezen!

Protestantsch is ongetwijfeld het Amerikaansche leven, maar op verre na niet Angelsaksisch, al zijn er milieu's waar men dit zou zoo willen doen voorkomen. En blijkbaar heeft de schrijver in dergelijke kringen, met name onder de Yankees, toch wel bij voorkeur verkeer. Zoo is 't hem ontgaan, dat juist de meest Amerikaansche president een niet-Angelsaks was, de ook door hem terloops genoemde Roosevelt! Dat er nog een tweede is geweest, eveneens een Nederlander van afkomst, Van Buren, blijkt de schrijver niet te weten.

Het is ook onder invloed van het Yankee-element, dat Siegfried ons den toestand der Amerikaansche arbeiders als zeer gunstig schildert, ze als toekomstige kapitalisten teekent. Een der weinige bronnen, die hij hier noemt, bewijst dat: het werk van den 100 % Amerikaan. T. N. Carver. Zoo is 't te verklaren, dat terwijl Marius Levenbach in 1926 in zijn onpartijdig werk aantoonde (Arbeid in Amerika p. 175) dat de Amerikaansche arbeider het thans slechter heeft dan aan het eind van de vorige eeuw, Siegfried een jaar later reeds durft beweren dat hij er integendeel veel beter aan toe is! Siegfried's bronnen zijn 3 jaren jonger en inderdaad zijn sedert de loonen verhoogd, maar vooral: Siegfried's bron, de genoemde Carver, denkt voornamelijk aan de aristocratie onder de arbeiders, aan de eigenlijke Amerikanen en niet aan de millioenen immigranten, onder wie de toestanden tot op het huidige oogenblik nog zooveel te wenschen overlaten.

En dit vooral schijnt mij een tekortkoming van het boek: wel worden deze immigranten genoemd en wordt er van hun idealen gesproken (Hoofdstuk Les deux américanismes) hun beteekenis echter juist in het huidige Amerika wordt verre onderschat. En dat terwijl onlangs, bewijs van hun toenemende macht, juist een hunner, Al Smith (toch ook door Siegfried behandeld) zelfs een zeer ernstig candidaat voor het presidentschap was. Te veel aandacht besteedt Siegfried aan de Angelsaksen en ziet niet in, dat veel typisch Amerikaansch niet Angelsaksch is, noch zelfs Protestantsch maar gevolg van al wat elke immigrant (selectie materiaal en van een overeenkomstig type!), onverschillig van welke nationaliteit, te doorleven had en heeft in een zoo geheel andere omgeving. Zijn groote fout is juist, dat hij den invloed der heriditeit overschat, ten koste van die der omgeving.

J. v. HINTE.

J. J. Poortman, Tweeërlei Subjectiviteit. Ontwerp eener „Centrale Philosophie”. 548 blz. Haarlem, H. D. Tjeenk Willink & Zoon, 1929. Prijs f 10.— geb.

Zooals uit verscheidene aantekeningen blijkt, heeft de Schrijver van dit werk in de jaren 1919—21 de colleges van Professor Heymans met belangstellende aandacht gevolgd. Zich naar den raad van Horatius gedragende heeft hij, alvorens iets te laten drukken, een aantal jaren aan het doordenken en opnieuw rangschikken van het daar opgevangen materiaal besteed. Veel gelezen heeft hij niet; behalve Heymans en zijn school enkele vertegenwoordigers van het Duitsche Idealisme. De bronnen worden nauwkeurig vermeld. Het geheel is een eerlijk boek, echt uit een behoefte van het gemoed ontstaan, zeer ordelijk bewerkt en (behoudens een aantal germanismen) helder en goed geschreven.

Toch is het eenigermate een tweeslachtig werk. Het „Voorwoord” zegt het ons: het is „een monographie over grondslagen en bijzonderheden van Heymans' philosophie, maar daarnaast een poging om te komen tot den opbouw van een

(voorzoover dat gaat) oorspronkelijk stelsel van wijsbegeerte: een „centrale filosofie”. De constructie heeft zich daarbij nauw aangesloten bij genoemde monographie, zoodat telkens als het ware de bouwsteen uit Heymans' stelsel werden genomen om te trachten hen in andere orde weer samen te voegen”.

Wat de monographie betreft is het zeker belangwekkend — al ware het alleen maar psychologisch — om te zien hoe de meer omvattende denkwerkzaamheid van den leermeester zich in den meer subjectieven en op een bepaald resultaat gericht geest van den leerling heeft weerspiegeld. Maar de hoofdzaak is toch de vraag naar het stelsel. Is het den schrijver gelukt met behulp van Heymans' bouwsteen een „systematisch strenger en fraaier” gebouw op te trekken? Het antwoord daarop is hoofdzakelijk een kwestie van kunstmaak. De bouwwijze van den kunstigen schrijver herinnert me aan het gezegde van een oud Duitsch Professor, dat hij op zijn colleges ten beste placht te geven. Er zijn, zoo sprak hij, nu eenmaal een beperkt aantal categorieën van het Zijnde. Aristoteles noemt er tien, Kant vindt er twaalf, op een paar meer of minder komt het niet aan. Reken nu maar uit op hoeveel verschillende wijzen die categorieën gecombineerd kunnen worden, doorzoek dan de geschiedenis van de wijsbegeerte, en ge zult vinden dat alle mogelijkheden zijn uitgeput. De tijd om stelsels te bouwen is voorbij.

Maar nu 40 jaar later — dit boek is een van de vele bewijzen daarvan — zijn de tijden zeer veranderd. Uit een kort geleden opgemaakte statistiek is gebleken, dat van de bijna 200 „bekende” Duitsche filosofen van onzen tijd ruim 16 % een eigen stelsel hebben uitgewerkt en verdedigd. Meer dan ooit gelooven we thans aan de mogelijkheid van het nieuwe!

Geen daarvan is natuurlijk absoluut nieuw. Poortman's werk sluit zich met name aan bij de reeks van pogingen, sedert het Neo-Platonisme ondernomen, om alle verscheidenheid van de in onze ervaring gegeven werkelijkheid af te leiden uit één grondbeginsel. In den geest van Descartes en van het Duitsche Idealisme wordt dit Beginsel opgevat als Subject, Ik, Persoonlijkheid, i.e.w. God. Poortman noemt het bij voorkeur het *Suprasubject* (waarbij men zou kunnen vragen of dit beteekent het hoogste, d.i. absolute Subject, dan wel het boven alle subjectiviteit Verhevene). Wij menschen zijn, in onderscheiding daarvan, *infrasubjecten*, die leven in een wereld van relaties of tegenstellingen. De schrijver is overtuigd „deel te hebben” aan het Suprasubject, hoewel dat subject aan elke nadere bepaling „ontsnapt” en zonder enige „relatie” is (zou men 't niet even goed *Supraobject* als *Suprasubject* kunnen noemen?). Hoe dit zij, het Suprasubject is voor hem het ééne Wonder van het Heelal, de Groote Paradox, het Raadsel dat alles ontraadseft.

Voor philosophische discussie is hier geen plaats. Voorloopig schijnt het me toe, dat we het Suprasubject, evenals zijn voorgangers, niet dan met voorzichtige achterdocht kunnen aanvaarden. Laat dit echter niemand, die in wijsgeerige vraagstukken belang stelt, weerhouden om „Tweeërlei Subjectiviteit” te bestudeeren met de aandacht die het verdient. Van den ernstigen en scherpzinnigen denker valt te leeren.

TJ. DE BOER.

Dr. P. Klinkenberg. De Restauratie 1815—1830. Cultuurgeschiedenis van West-Europa. 294 blz. Mpij. v. goede en goedkoope lectuur, Amsterdam, 1929. Prijs geb. f 3.25.

Een goede cultuurgeschiedenis van het Europa der 19e eeuw schrijven beteekent: een meesterwerk samenstellen. Dat het boek van Dr. P. Klinkenberg zulk een meesterwerk niet is, pleit noch tegen hem noch tegen zijn werk. De Schrijver heeft zijn taak beperkter opgevat, en heeft de geschiedenis van achtereenvolgens Engeland, Frankrijk en Duitschland willen schetsen „in haar structurele samenhang van maatschappij, staat en recht; wetenschap, techniek en kunst; religie, ethiek en wijsbegeerte”. Het valt licht te begrijpen, dat ook deze beperkte opvatting, die dus de verwantschap tusschen de in de afzonderlijke landen zich

voordoende verschijnselen niet onderzoekt, groote moeilijkheden aan den historicus oplevert. Hoe b.v. de muziekgeschiedenis, waaruit de Schr. eenige te waardeeren grepen doet, in het geheel der cultuurhistorie organisch op te nemen? Niemand, ook Dr. Klinkenberg niet, vermag hier structureelen samenhang tusschen dezen vorm van cultuur en andere op stringente wijze aan te toonen.

In één opzicht echter is het niet de achterstand van de cultuurgeschiedschrijving, doch de auteur zelf die de oorzaak geweest is van de onvolkomenheid van het verschenen werkje. De keuze van het onderwerp schijnt ons niet zonder bezwaar. Een periode van slechts 15 jaar is voor een cultuurgeschiedenis te kort. Geestelijke stroomingen vlieden zelden snel; zij doortrekken de diverse cultuurelementen in langzaam tempo. Om een enkel voorbeeld te noemen: toen de historische school in de economie in haar opkomst was, was de historische richting in de rechts-wetenschap reeds verdrongen door andere. Daar komt nog iets anders bij. Kan men de periode 1815—1830 cultuurhistorisch wel als een eenheid beschouwen? Wij durven die vraag niet bevestigend beantwoorden. Het jaar 1830 geeft geen diepe caesuur in de ontwikkeling van West-Europa. De Schr. erkent zelf, dat het staatkundig leven in Duitschland in de periode vóór 1830 niet verschilde van dat daarna (p. 290); ook in wat op p. 88 omtrent 1830 in Engeland wordt gezegd, proeft men de aarzeling. Waarom dan toch 1830 als grenslijn genomen?

Is in het voorafgaande het boekje van Dr. Klinkenberg wellicht van een te hoog standpunt uit beschouwd, een tweede critische opmerking, die gemaakt moet worden, betreft rechtstreeks het werk zooals het voor ons ligt. Zij is deze, dat bij de behandeling der verschillende richtingen en denkbeelden de proportiën niet steeds behoorlijk in acht zijn genomen. Zoo worden aan leven en werken van Robert Owen niet minder dan 13 bladzijden gewijd, terwijl van mannen als Burke, James Mill en Carlyle niets of slechts de naam wordt vermeld. Bij de behandeling van Frankrijk krijgt de Saint-Simon 10 bladzijden, Lacordaire één regel. Vermoedelijk zijn deze en dergelijke incongruenties ontstaan, doordat Klinkenberg zich strikt aan de gestelde grenspalen 1815 en 1830 heeft gehouden en dus hen buiten beschouwing heeft gelaten, wier hoofdwerkzaamheid iets vroeger of iets later viel. Doch aldus zijn vele ontwikkelingslijnen afgekap. De te enge begrenzing van de gekozen stof, waarop wij reeds de aandacht vestigden, blijkt derhalve ook in de praktijk bezwaren met zich te hebben medegebracht.

Dit alles neemt niet weg, dat het boekje, dat vele goede illustraties bevat, een nuttige inleiding vormt voor de kennis van de diverse cultuurstroomingen in het begin der 19e eeuw. Het is duidelijk en frisch geschreven en kan behoudens enkele onjuistheden (overschatting der „enclosures” p. 14, onjuiste weergave der loonfondstheorie p. 40, scheeve voorstelling van de beteekenis van von Raumer en Schlosser p. 276, spellingfouten in de namen van von Savigny en Böckh) met vertrouwen worden geraadpleegd.

I. J. BRUGMANS.